

O'LMAS UMARBEOVNING “ODAM BO'LISH QIYIN” ASARIDA GULCHEHRA VA ABDULLA OBRAZLARINING TAQDIRI TALQINI

Islamov Fazliddin

Isomiddinovich

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Gumanitar fanlar fakulteti

o'zbek tili va adabiyoti

yo'nalishi 4-bosqich talabasi

islamovfazliddin7@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada “Odam bo‘lish qiyin” romani va unga tanlangan nom xususida fikr yuritiladi. Asarga asosiy qahramonlar sifatida tanlangan Abdulla va Gulchehra obrazlarining taqdiri orqali yozuvchi ifodalamoqchi bo‘lgan g‘oyalar qisman aks ettiriladi.

Kalit so‘zlar: Gulchehra, Abdulla, Mingbuloq, syujet elementlari, obraz, insoniy tuyg‘ular.

KIRISH.

“Odam bo‘lish qiyin” - O‘zbekiston xalq yozuvchisi O‘lmas Umarbekovning qalamiga mansub. Ushbu asar uning ilk romani, 1969-yilda yozilgan. Ijodkor bu romanida hayot, hayotning haqiqatga to‘la nafasi ufurib turadi. Asar tilining soddaligi, voqealarining jonliligi e’tiborga loyiq. O‘tgan asrning ikkinchi yarmidagi o‘zbek nasri rivojida O‘lmas Umarbekovning o‘ziga xos o‘rni bor. Uning bu romani yoshlar hayoti, ma’naviy-axloqiy muammolar, insonlarning murakkab munosabatlari haqida yoritilgan va bugungi kunda ham ko‘p o‘qiladigan asarlar sirasiga kiradi. Asarda ilgari surilgan asosiy g‘oya bu muhabbatdek buyuk tuyg‘uga bo‘lgan sadoqatini hamma ham

asrab qola olmasligi, dunyoning yolgʻonchi tuygʻulariga aldanib qolmaslik, nafsga hech qachon bosh egmaslik kabi tushunchalarni kitobxonga tushuntirish gʻoyasi bor. Asar sarlavhasining tanlanishi yozuvchining nechogʻlik mahoratli ekanligi koʻrsatib bergan. Asarga juda ham mos nom qoʻyilgan. “Odam boʻlish qiyin” kitobxonning diqqatini tortishi aniq. Chunki hamma ham bu dunyoda insoniylik nomini saqlab qolishga harakat qiladi. Asarda qanday yoʻldan borilsa, shu nomni saqlab qolsa boʻladi degan savolga javob topamiz. Shuning uchun shu sarlavha qoʻyilgan.

ASOSIY QISM.

Asar. Shu birgina soʻz oʻz zahirida qanchadan qancha insonlar taqdirini qamrab olgan. Undagi voqealar rivoji goʻyoki umr elagi. Lahzalar esa hayot koʻprigidir. Undan faqatgina sabrli matonatli insonlar oʻta oladi. Buning dalili sifatida Oʻlmas Umarbekovning "Odam boʻlish qiyin" romanini oʻqib yana bir bor amin boʻldim. Nahotki inson haqiqiy muhabbati oʻz atrofida ekanligini bilmay uni olislardan izlasa. Gulchehraning pinhona nigohlari ostida erkalab sevib, asrab kelayotgan Samadda nima gunoh ediki, sevgisi yetim boʻlib qoldi. Gulchehra-chi Gulchexra shunchalar zaif edimiki, goʻyo sevgining otasi va qom-u qarindoshlari gʻururini hattoki yaqinda qabrga qoʻyilgan hali tuprogʻi sovib ulgurmagani onasining xotirasini toptashga yoʻl qoʻyib berdi. Hech oʻylab koʻrganmisiz? Ijodkor bu sevgini nega Mingbuloqda voqealashtirdi? Fikrimcha, asarda koʻp, juda ham koʻp majoziy tasvir yotibdi. Mingbuloqda tugʻilgan bu sevgi Gulchexraning koʻp qavatli mehmonxonadan tushib ketishi bilan ming boʻlakka boʻlingan edi goʻyo. Endi oʻylab koʻring! Shu birgina joy otashin bir sevgi qanday yakun topishini oʻz bagʻrida zabonsiz saqlamagan ekanmi? Nega u mudhish hodisa aynan "Yoshlik" mehmonxonasida, oʻzi proyektini loyihalashtirgan joyda sodir boʻlyapti. Yoshlik... qiziq. Bu tuygʻuning sodda va samimiy qizning hayotiga nuqta qoʻyilishi yoshlik davrida kechishiga ishora qilmayaptimikin? Odam boʻlish qiyin. Shunchalar qiyin ekanki, asardagi birgina Abdulla obrazi buni isbotlab bergan. U avvallari mehribon, oqkoʻngil, shafqatli inson emasidiki, togʻasi Obid oʻzining maftunkor ovozi bilan jalb qilgan bedananing joniga

qasd qilayotganda qarshilik qilishga urungan edi. Nima uning bu darajada xudbin bo'lishiga olib keldi? Balki manfaatdir, balki professor Tursun akaning uni Leningradga olib ketish istagidir. Ehtimol, balki shundaydir. Asarda yillar davomida tarbiyalanib kelayotgan hattoki yaqinlari ham buni sezmagan bir insonning xudbin, razil qiyofasi namoyon etilgan. Asarni o'qib tugatib o'ylab qoldim: Insonda ham yurak ko'p bo'lar ekan-da? Yurak ham beqaror bo'lar ekan-da? Inson sevgan insonidan ham nafratlanishi uni yomon ko'rishi mumkinmi? Nega Abdulla Gulchehraning xatlariga beparvo va nafrat bilan qaradi. Hattoki javob ham yozmay qo'ydi. U Sayyorani kelajagimni ta'minlaydi deya manfaat ila sevgan edi. Balki, sevmagandir ham. Shu manfaatli sevgisini bir qizning samimiy muhabbatidan ustun qo'ydi. Oyoqlari bilan ilk muhabbatini yanchib tashladi. U otasi G'ofurjona aka va onasi Shahodat opaning sevgilariga nazar solsa bo'lar edi. Ammo u parvo qilmadi. Ularning uyida tayinli jihoz, buyum hattoki ortiqcha pullari bo'lmasa ham bir-biriga bo'lgan sadoqatli muhabbati hukm surar edi. Bir onadan alvon bola tug'iladi deganlari shu bo'lsa kerak. Ha amin bo'ldim. Asardagi tugun ilk tugun ikki yoshning ancha yillar o'tib bir-birini nogoh ko'rib qolishi bilan boshlanadi. Asarda bir necha voqeaga bir necha tugunlarni misol qilib keltirish mumkin. Masalan, Abdullaning Gulchehra haqidagi tuyg'ulariga orzularining to'siq bo'lishi uning o'z ichki olamidagi tugun hisoblanadi. Yoki Gulchehra va Abdullaning hayotida kutilmaganda Sayyora va uning otasi paydo bo'lishi ham asardagi bitta tugundir.

1. Asarda juda ko'p konfliktlar uchraydi. Masalan, Gulchehraning tashqi va ichki olamida shaharga ketish yoki qishloqda qolish borasidagi qarama-qarshilik yoki Abdullaning Sayyora va obro'-e'tibor yoki Gulchehraga nisbatan samimiy tuyg'ulari qarama-qarshiligi konfliktni yuzaga keltiradi. Inson va tabiat o'rtasidagi konflikt Abdullaning poyezddagi holatida aks etadi. Go'yo Abdulla xursand: yettinchi osmonda uchadi-yu, tabiat uni so'ngsiz kulfatlardan ogohlantiryotganday jim-jit, qo'rqinchli.

2. Asardagi kulminatsiya Gulchehraning o'limi... Va buning ortida Abdullaning vijdon azobi... U bu o'limda o'zini va o'tkinchi orzu-havaslarini ayblaydi.

3. Asardagi yechim Abdulla poyezd yo'lida o'tirganida ikki er-xotinning urushib qolgani va er xotinini qay darajada yaxshi ko'rishini hikoya qilib berish jarayonida yuzaga chiqadi, ya'ni Abdulla aytadiki:" Sevgan insoningizni borida qadrlang, hech qachon xafa qilmang. Dunyodagi eng sizni quvontiradigan narsa ham uning kulgusini oldida bir chaqaga ham arzimaydi"

4. Asarda kompozitsiya unsurlaridan shakl va mazmun, syujet elementlari, epilog, konflikt, yechim kabilar ifodalanadi.

5. Asarning boshidayoq folklor na'munasi uchraydi, ya'ni asar rivoyat bilan boshlanadi. Bundan tashqari turli xil maqollar, hikmatli so'zlar uchraydi.

Asardagi rivoyat ham menga juda yoqdi. Unda bir Muslim podshoning fir'avni otasi bo'lishi va qancha ogohlantirilmasin, undan voz kechmaydi. Kun kelib u fir'avn bo'ladi va o'z otasini o'ldiradi, lekin bashoratga ko'ra keyingi umrini ma'nosiz o'tkazadi. Asarda yana qo'shiq na'munasi ham uchraydi. Asardagi har bir obraz o'zining betakror vazifasini bajargan : Hajar buvi, G'ofurjon aka , Sayyora, Obid aka, Tursin aka, Shahodat aya... Odam bo'lish qiyin. Nazarimda ushbu obrazlar ichida G'ofurjon aka shu jumlaning har bitta tovushlarini odamiylik, muruvvatpeshalik, kechirimlilik, mehribonlik kabi xususiyati ila eritayotgandek. Ammo bu xislatlar o'g'li Abdullada mavjud emas. Shunday ekan bu jumla uning hayotining bosh sarlavhasi bo'lgan desam mubolag'a bo'lmaydi. U olim bo'lish ortidan yugurib, odamiylik tuyg'ularini unutib qo'ygan bir inson sifatida tasvirlangan. Asar so'ngini o'qishga Juda ham qiynalдим. Ko'zlarimda yosh qalqidi. Ovozim bo'g'ilib qoldi. Asardagi rivoyat meni Juda ham hayratga soldi. Asardagi bu rivoyat menga juda yoqdi. Unda bir Muslim podshoning o'g'li fir'avn bo'lishi va qancha ogohlantirilmasin, undan voz kechmaydi. Kun kelib u fir'avn bo'ladi va o'z otasini o'ldiradi, lekin bashoratga ko'ra keyingi umrini ma'nosiz o'tkazadi. Ijodkorimizning bu asari biz yoshlarga saboq desam adashmagan bo'laman. Asar mazmunidan: Bu hissiyot changalidan iloji boricha sabr, matonat va mushohada bilan o'tish kerak degan xulosa chiqadi. Sujet keng. Voqealar rivoji ziddiyatli. Prelogni boshlaganimdagi ruhiy holatim epilogni tugatgunimga qadar

turfa xil o'zgarishlarga uchradi. Yozuvchimiz O'lmas Umarbekovning mahoratiga tasannolar bo'lsin! Bizlarga shunday oltinga teng hikmat xazinasini meros qilib ketganliklari uchun. Ruhlar shod bo'lsin.

Kattalarimizda shunday gap ko'p uchraydi: "Hamma ham odam bo'lib tug'iladi. Eng muhimi o'sha nomga munosib bo'lishdadir".

XULOSA. O'lmas Umarbekovning "Odam bo'lish qiyin" romani ham xuddi shu tuyg'uni yoritib bergan inson qismatining yorqin na'munasidir. Asarda odamiylik mulkiga dog' qo'ndirmay asrab yurish nechog'lik qiyin va mas'uliyatli ekanligini yoritib beradi!

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'lmas Umarbekov Odam bo'lish qiyin. "Sharq" nashriyoti. -T.: 2007
2. <https://hozir.org/badiiy-asar-tahlili-v>
3. https://www.wikiwand.com/uz/articles/odam_bo%27lish_qiyin